

S P R A W O Z D A N I A

BARBARA WIĄCEK

CZASOWA EKSPOZYCJA MUZEUM ARCHEOLOGICZNEGO W GDANSKU
„DOROBK ARCHEOLOGII NA POMORZU GDANSKIM W 25-LECIEU PRL”

W dniu 16 kwietnia 1970 r. otwarta została nowa ekspozycja ukazująca dzieje i wyniki badań prowadzonych w okresie powojennym na Pomorzu Gdańskim. Wystawa ta ma za zadanie pokazanie społeczeństwu efektu wie-
loletnich i żmudnych badań w postaci rozpoznanych ponad 300 stanowisk
archeologicznych pochodzących ze wszystkich epok pradziejowych, w wyniku
których możliwe było nowe ujęcie pradziejów Pomorza Gdańskiego. Ekspo-
zycja jednocześnie przypomina, że w minionym 25-leciu poczynając od garstki
ocalonych zabytków zgromadzono w Muzeum Archeologicznym w Gdańsku
około 20 tysięcy przedmiotów zabytkowych. Warto dodać, że wyniki prac
wykopaliskowych znalazły odbicie w blisko 700 publikacjach naukowych i po-
pularno-naukowych. Wystawa została zorganizowana w czterech salach,
w których pokazano około 1750 najciekawszych i najefektowniejszych ekspo-
natów. Scenariusz wystawy został opracowany zbiorowo przez pracowników
Muzeum (mgr mgr E. Kuszewską, A. Łukę, M. Pietrzaka, J. Podgórskiego,
J. Szveda, A. Szymańską, A. Wapińską i B. Wiącek) pod naukowym kierow-
nictwem dr L. J. Łuki. Oprawa plastyczna ekspozycji została wykonana przez
adiunkta Muzeum art. plast. mgr E. Erzepkę, (sala 1 na I piętrze i sale 1 i 2
na II piętrze) oraz art. plast. Dorotę i Bogdana Borowskich (sala 2 na I pię-
trze). Powiększenia fotograficzne wykonał st. technik fotograficzny Muzeum —
mgr A. Klejna. W sali 1 na I piętrze ekspozycję otwiera zelektryfikowana
mapa ważniejszych stanowisk zbadanych w latach 1945—1969. Stanowiska
z poszczególnych epok zostały oznaczone za pomocą kolorowych, świecących
żaróweczek. Tekst wprowadzający informuje o liczbie odkrytych stanowisk,
stosowaniu nowych metod badawczych i współpracy z naukami pomocniczy-
mi. Jednocześnie wymienia wszystkie placówki prowadzące badania wykopa-
liskowe na Pomorzu Gdańskim. Prezentowane zabytki pochodzą z okresu od
8000 lat przed n.e. do XIII w. n.e. i są uzupełniane wielkimi fotografiami
zawieszonymi na ścianach. Gablota 1 zawiera materiały ze środkowej epoki
kamienia (8000—3500 przed n.e.), pochodzące z Ostrowa i Jastrzębiej Góry,
w pow. puckim, i Wdy, w pow. starogardzkim. Ekspozowane są w niej mi-
krolityczne narzędzia krzemienne: trójkątne i trapezowate grociki, ryłce,
skrobacze, noże oraz wióry, odlupki i rdzenie. Fotografia umieszczona nad
gablota przedstawia krzemienie na wydmy znajdującej się w Ostrowie.

W następnej gablocie (młodsza epoka kamienia 3500—1700 przed n.e.) tekst informuje o ważniejszych zbadanych stanowiskach, do których zaliczają się osady: kultury pucharów lejkowatych w Odrach, pow. chojnicki, grupy rzucewskiej kultury ceramiki sznurowej w Osłoninie, pow. pucki, i Lichnowych, pow. malborski. Ekspozowane są w niej ułamki ceramiki zdobionej najczęściej odciskami sznura, czarka z Lichnowych i górna część pucharu z Odrów. Poza ceramiką umieszczone są narzędzia z różnych stanowisk, jak toporki z kamienia i rogu, krzemienne groty oszczepu i strzały łuku oraz bursztynowe, świetnie zachowane wisiorki i paciorki, wyrzucone przez fale morskie w Sobieszewie i Świbnie, pow. gdański. Materiał zabytkowy uzupełniony jest planszą przedstawiającą profil nadmorski z widoczną warstwą osadniczą kultury ceramiki sznurowej w Osłoninie.

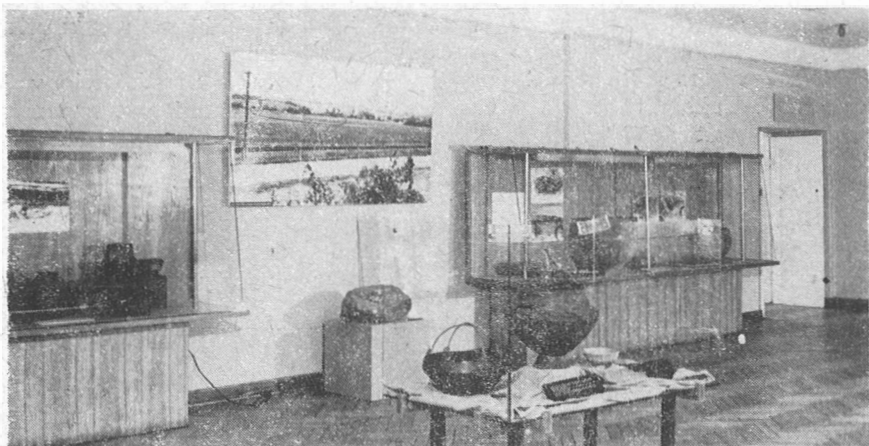
Wczesna epoka brązu (1700—1200 przed n.e.), stosunkowo słabo poznana na terenie Pomorza Gdańskiego, reprezentowana jest zdobioną bogato ceramiką i 2 brązowymi szpilami pochodzącymi z Pruszcza Gdańskiego, pow. gdański. Świecia, pow. loco i Swornigaci, pow. chojnicki.

Dalsza część sali poświęcona jest prasłowiańskiemu kulturom: łużyckiej i wschodniopomorskiej, na których zbadanie położono w minionym 25-leciu szczególny nacisk. Pokazany jest materiał z dwóch zbadanych po wojnie łużyckich grodzisk: w Tolkmicku i Łęczu, w pow. elbląskim — gliniane garnki, misy, kubki, fragmenty cedzideł, kościane szydła, grot oszczepu i szpila, wykonane z brązu, oraz część formy odlewniczej potwierdzającej znajomość odlewnictwa. Kości zwierząt domowych i szczątki ryb dokumentują hodowlę bydła i rybołówstwo. Temat uzupełnia fotografia przekroju wału grodziska w Tolkmicku.

Badania nad obrządkiem pogrzebowym w końcowych okresach epoki brązu pokazane są na przykładzie cmentarzyska kurhanowego w Siemirowicach, pow. lęborski. Fotografia zawieszona na ścianie przedstawia przekrój kurhanu; mapka — osadnictwo w IV i V okresie brązu na Pomorzu; popielnice, pokrywa z „oczkami” i zniszczone, drobne ozdoby brązowe — wyposażenie kurhanów.

Następne gabloty przedstawiają dorobek archeologii w badaniach nad osadnictwem otwartym kultury łużyckiej i wschodniopomorskiej na Pomorzu Gdańskim. Do najlepiej zbadanych należą stanowiska w Brusach, pow. chojnicki, skąd pochodzą dwustożkowate naczynia i dużych rozmiarów misa z dwoma uchami osadzonymi na krawędzi, w Jastarni, pow. pucki, gdzie stwierdzono po raz pierwszy istnienie stałego osadnictwa w I w. p.n.e., oraz w Juszkowie, pow. gdański — jednej z nielicznych osad przynależnych do kultury wschodniopomorskiej (ryc. 1). Badania ratownicze w Juszkowie prowadzone przez kilka sezonów przyczyniły się do pełniejszego poznania kultury materialnej w okresie od VII do V w. p.n.e. Materiał pochodzący ze 146 jam i palenisk pozwala wnioskować o takich zajęciach, jak hodowla i rolnictwo, rybołówstwo i myślistwo, oraz o istnieniu miejscowej produkcji odlewniczej. Ekspozowane zabytki — różnorodna ceramika, wśród której wyróżnia się wielkie naczynie zasobowe, kości konia i krowy, rogowy rylec, igły i haczyki z brązu, wyroby bursztynowe, a w szczególności fragmenty form odlewniczych w pełni obrazują przedstawione zagadnienia. Wśród zabytków z Juszkowa uwagę widza przykuwa ponadto naszyjnik złożony z kilku-nastu białych, przedziurawionych muszelek.

Następna sala (sala 2 na I piętrze) pokazuje dorobek badawczy nad dwoma

Ryc. 1. Fragment wystawy poświęcony osadnictwu kultury wschodniopomorskiej

Fig. 1. Fragment of an exhibition given over to East Pomeranian Culture settlements

kulturami: wschodniopomorską i wenedzką. Plansza zawieszona obok wejścia podaje informacje o pełniejszym odtworzeniu obrazu osadnictwa w okresie od VII do I w. p.n.e. oraz wzbogaceniu wiedzy o kulturze wschodniopomorskiej, dokonanych dzięki intensywnie prowadzonym pracom wykopaliskowym. Zamieszczone obok zdjęcia pokazują grób skrzynkowy odkryty w trakcie prac ziemnych w Gdyni-Wzgórzu Nowotki i uszeregowane w rzędzie groby z Gościcina, pow. wejherowski.

Tekst umieszczony w gablocie 1 zwięźle charakteryzuje obrządek pogrzebowy w okresie Hallstatt C (650—550 p.n.e.) i wymienia najlepiej poznane z tego czasu cmentarzyska, a fotografia przedstawia grób z brukiem kamiennym z Pączewa, pow. starogardzki. W eksponowanym zespole ceramiki grobowej pochodzącej z cmentarzysk z Gościcina, pow. wejherowski, Pączewa, pow. starogardzki, i Gdyni-Wzgórza Nowotki wyróżnia się grupa popielnic z „oczkami” oraz dwustożkowate naczynia typu wielkowiejskiego zdobione ornamentem paznokciowym.

W gablocie 2 przedstawione są wyniki badań nad okresem Hallstatt D na Pomorzu Wschodnim (550—400 p.n.e.). Z 300 zbadanych cmentarzysk wybrano najcharakterystyczniejszy materiał mówiący o wysoko rozwiniętym garncarstwie, metalurgii oraz o obrządku pogrzebowym przejawiającym się w postaci rodzinnych grobów skrzynkowych, popielnic twarzowych i darów grobowych. Przedstawiony został zespół ceramiki z Niepoczołowic, pow. wejherowski, z której na plan pierwszy wysuwa się czerniona popielnica twarzowa z koleczkami i inkrustowaną pokrywą oraz unikalne popielnice z Niestępowa, pow. kartuski, i Kolbud, pow. gdański, wyróżniające się rzadko spotykanymi ozdobami (ryc. 2). Zwraca uwagę także inkrustowana popielnica ze Starogardu, na której przedstawione są sceny z polowania. Do ciekawszych przedmiotów należy gliniana podstawka pod popielnicę z cmentarzyska ze Skarszew, pow. kościerski. Dary grobowe reprezentowane są przez naczynia-

-przystawki, kolczyki brązowe z łańcuszkami i paciorkami oraz muszlę Kauri będącą jednocześnie świadectwem dalekosiężnego handlu.

Wczesny i środkowy okres lateński (400—100 p.n.e.) przedstawiony jest w gablocie 3. Tekst informuje o znacznym wzroście osadnictwa i zmianach zachodzących w obrządku pogrzebowym przejawiających się w przechodzeniu z pochówku rodzinnego na jednostkowy, stopniowym zanikaniu popielnic twarzowych oraz pojawianiu się grobów obwarowanych i jamowych. Pokazano tu 2 popielnice z Glinicza Nowego, pow. kartuski, ze schematycznym wyobrażeniem twarzy ludzkiej i popielnice kryte misami pełniące pierwotnie funkcje domowych garnków. Do rzadkich okazów należy eksponowana po-

Ryc. 2. Popielnice twarzowe — fragment wystawy

Fig. 2. Facial urns — fragment of the exhibition

pielnica z Glinicza Nowego z naszyjnikami z nanizanymi kolczykami, łańcuszkami, trójkątnymi blaszkami i paciorkami z bursztynu. W gablocie znajdują się przepalone paciorki kościane z Rąbia, pow. kartuski, i przedmioty żelazne: bransolety z Chmielonka, pow. kartuski, i klamry do pasa z Bojana, pow. wejherowski. Znajomość uprawy zbóż u ludności kultury wschodniopomorskiej poświadczają odciski ziaren zbóż (pszenicy, jęczmienia i żyta) oraz grochu na ułamkach naczyń.

W narożniku sali stoi zrekonstruowany grób rodzinny z Igrzycznej, pow. wejherowski — nad nim zawieszona jest duża fotografia przedstawiająca grób skrzynekowy z Glinicza Nowego.

Następna gablota zawiera wybrany materiał z 10 cmentarzysk kultury łużyckiej i wschodniopomorskiej, odkrytych w latach 1954—1969 w Luzinie, pow. wejherowski, mówiący o ciągłości osadniczej od VII do I w. p.n.e. na terenie jednej wsi.

Dalszy ciąg ekspozycji poświęcony jest słowiańskiej kulturze wenedzkiej. Tekst wstępny podaje wiadomości o dalszym rozwoju osadnictwa i gospodarki w pierwszych wiekach naszej ery, o zmianach zachodzących w obrządku pogrzebowym; wymienia także szereg zbadanych stanowisk, na podstawie których można było poszerzyć wiadomości o tym okresie.

W gablocie 5 przedstawiony jest rozwój gospodarki i powstawanie pierwszych ośrodków produkcyjnych w Polsce północnej. Na fotografiach pokazane są piece do wypalania wapna z I—II w. n.e. odkryte w Pruszczu Gdańskim i Kościelnej Jani, pow. starogardzki, oraz zabytki pochodzące z tych obiektów, jak ceramika, przęśliki i polepa z odciskami drewnianych konstrukcji. Z osady w Różnach, pow. gdański, datowanej na ten sam okres, pochodzą gliniane ciężarki tkackie, przęśliki i kamienne osełki.

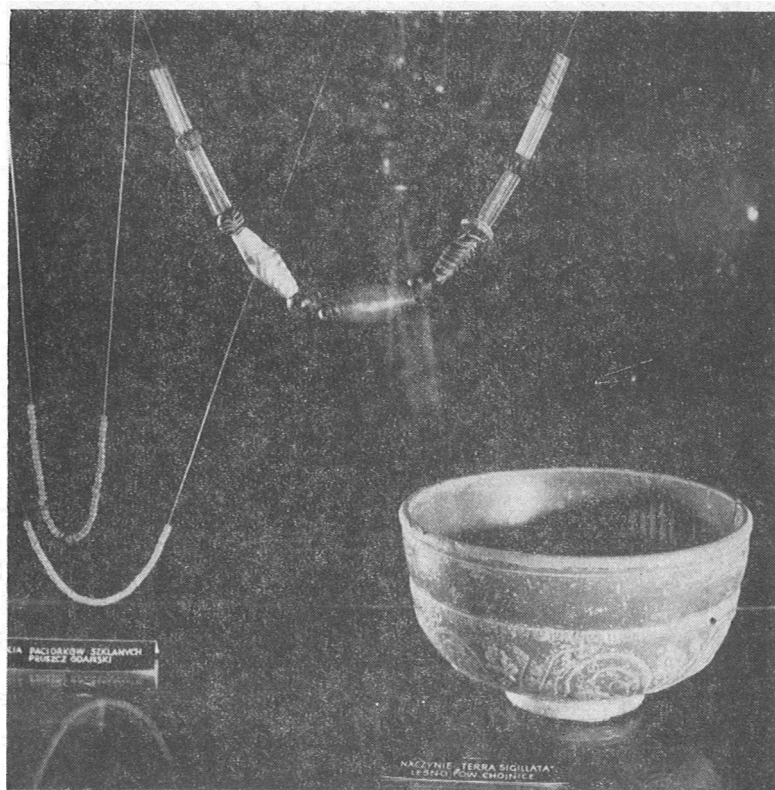
Gablota 6 zawiera najciekawsze materiały z wielkiego, liczącego 343 groby, cmentarzyska ciałopalnego w Rumii, datowanego na okres od I w. p.n.e. do I w. n.e. Prócz popielnic eksponowany jest w niej duży zestaw rytualnie niszczonego żelaznych darów grobowych w postaci mieczów, grotów oszczepów, klamer do pasa, nożyków, zapinek.

Na szczególną uwagę zasługuje wolno stojąca gablota zawierająca importy z terenu cesarstwa rzymskiego. Są w niej eksponowane 3 kolie szklanych paciorków z Pruszcza Gdańskiego i pochodzące z tej samej miejscowości brązowe cedzidło; terra sigillata z Leśna, pow. chojnicki, brązowy kocioł z Mściszewic, pow. kartuski, złoty medalion cesarza Geleniumusa Maximiana, pochodzący z pogranicza Pomorza i Warmii, oraz 10 brązowych sestercjuszów z II w. n.e. odkrytych na dnie basenu stoczniowego w Gdańsku (ryc. 3).

Poznane dzięki intensywnym badaniom różnorodne formy obrządku pogrzebowego panującego w okresie wpływów rzymskich pokazane są na przykładzie stanowisk z Węsior, pow. kartuski, Odrów, pow. chojnicki, Kościelnej Jani, pow. starogardzki, Gołębiewa Wielkiego, pow. gdański, i Pruszcza Gdańskiego. Badania w Węsiorach i Odrach prowadzone były przez Katedrę Archeologii Polski Uniwersytetu Łódzkiego. W miejscowościach tych odkryto szereg grobów ciałopalnych i szkieletowych usytuowanych w kurhanach i rzadko spotykanych kręgach kamiennych. W gablocie wystawiona jest liczna ceramika, brązowe zapinki, bransolety, esowata klamerka i importowane paciorki szklane.

Cmentarzysko w Kościelnej Jani datowane na I—II w. n.e., składające się z pochówków szkieletowych i ciałopalnych, prócz szeregu naczyń i brązów dostarczyło kolii paciorków szklanych i fragmenty tkaniny. Szczególne zainteresowanie budzi popielnica z małego, liczącego 10 grobów, cmentarzyska ciałopalnego odkrytego w Gołębiewie Wielkim, w pow. gdańskim, datowanego na II w. n.e. Naczynie to posiada na powierzchni plastycznie modelowane wyobrażenie jelenia, tura, spirali i rogów oraz rysunek meandrów.

Najciekawszy materiał pochodzi z wielkiego cmentarzyska datowanego na okres I w. p.n.e. do III w. n.e., odkrytego w roku 1967 w Pruszczu Gdańskim. Przebadane 354 groby ciałopalne i szkieletowe dostarczyły szeregu cennych informacji nie tylko z zakresu obrządku pogrzebowego i wierzeń, ale także i kultury materialnej. Bogate wyposażenie grobów świadczy o istnieniu zna-

Ryc. 3. Importy rzymskie — fragment wystawy

Fig. 2. Roman imports — fragment of the exhibition

cznego ośrodka handlowego, o rozwoju stojącej na wysokim poziomie metalurgii kolorowej, kowalstwa, bursztynnictwa i garncarstwa. Fotografie pokazują różne formy pochówku, a szeroki zestaw zabytków — groty oszczepów, miecze, umbra, bransolety, zapinki, wisiorki, szczypce, sprzączki, igły, przęśliki, kolie bursztynowe i inne — ilustrują w pełni omawiane zagadnienia (ryc. 4). Jeden z licznie odkrytych szkieletów pochodzący z I w. n.e. ekspozowany jest w osobnej gablocie.

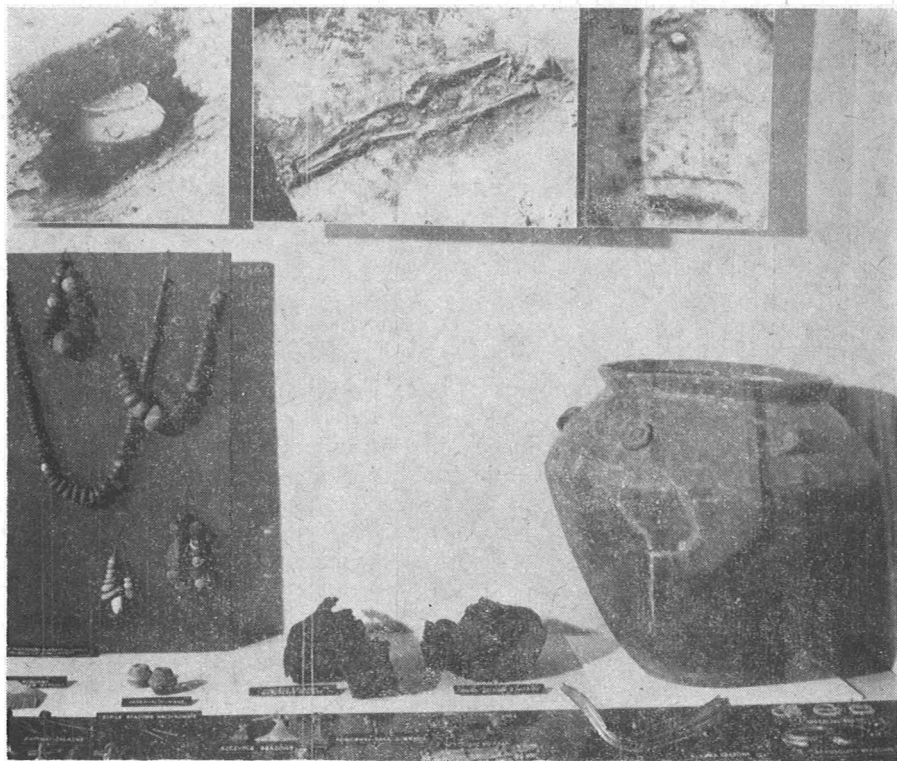
Część wystawy związana z okresem wczesnośredniowiecznym na Pomorzu Gdańskim ekspozowana jest w dwóch salach na II piętrze Muzeum.

Wyniki kilkunastoletnich badań nad słowiańskim Gdańskiem, stanowiące najpoważniejszy dorobek archeologii na Pomorzu, zostały pokazane w pierwszej sali. Z uwagi na stosunkowo niewielkie pomieszczenie ekspozycyjne z bogatego materiału zabytkowego wybrano najbardziej reprezentatywne okazy ilustrujące najciekawsze zagadnienia kultury materialnej i duchowej gdańskiego grodu. Ekspozycję otwierają dwie duże plansze zawieszone na wprost wejścia do sali. Jedna z nich podaje informacje dotyczące historii grodu od chwili jego założenia, to jest od około 980 roku, do końca 1308 roku — do momentu opanowania Gdańska przez Krzyżaków, oraz wyniki prac wykopaliskowych prowadzonych przez Stację Archeologiczną Instytutu Historii Kul-

tury Materialnej PAN w Gdańsku. Na drugiej planszy pokazany jest barwny profil wykopu z siedemnastoma warstwami kulturowymi.

Zabytki i dokumentację w postaci fotografii poszczególnych obiektów i planów wystawiono w trzech dużych gablotach stojących pod ścianą.

Plansze umieszczone w gablocie 1 stanowią dodatkową ilustrację głównego tekstu omawiającego rezultat długo trwających prac wykopaliskowych. Zasięg grodu i podgrodzia został naniesiony na sieć dzisiejszych ulic miasta; zabudowa reprezentowana jest przez plan poziomu osadniczego z lat 1180—1205, na którym widoczny jest promienisty układ ulic, oraz fotografią najlepiej zachowanej chaty zrębowej. Natomiast konstrukcja drewniano-ziemnych wałów pokazana jest na przykładzie fragmentu skrzyni wzmocnionej hakami. Plansze uzupełnione są dodatkowo pierwszą wzmianką źródłową o Gdańsku, zawartą w *Zywocie Św. Wojciecha* z 997 r. Zespół zabytków w omawianej gablocie przedstawia gospodarstwo domowe i najpowszechniejsze z zajęć — rybołówstwo. Eksponowana jest tu różnorodna ceramika i dna ze znakami garncarskimi, gliniane grzechotki, naczynia drewniane, czerpak i łyżki również wykonane z drewna, kabłak od wiadra, żelazny nóż oraz kilka grzebieni rogowych. Umieszczone dalej ekspozaty zwią-

Ryc. 4. Fragment wystawy przedstawiającej wyniki badań w Pruszczu Gdańskim

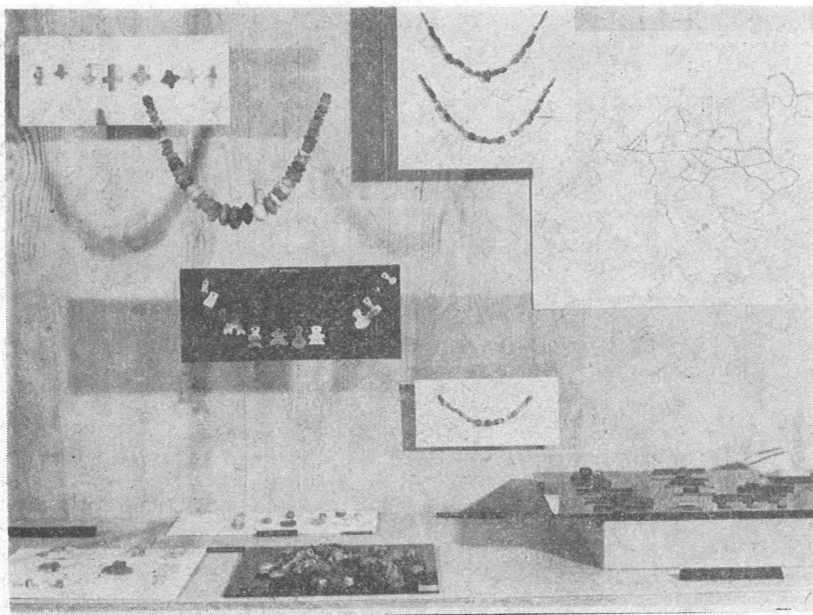
Fig. 4. Fragment of the exhibition showing the results of research in Pruszcz Gdański

zane są z połowem ryb: zwój liny z łyka, pływaki znaczone merkami, drewniane kulki, szelki do wyciągania sieci, kleszczki do produkcji sieci i młotek do głuszenia ryb. Znajdują się tu także szczątki ryb — głównie jesiotrów.

W gablocie 2 pokazane są najważniejsze gdańskie rzemiosła: kowalstwo, złotnictwo, tkactwo i szewstwo. Kowalstwo reprezentowane jest szerokim asortymentem wyrobów żelaznych, na który składają się przedmioty codziennego użytku, niekiedy artystycznie wykonane, w postaci noża, sierpa, klucza do zasuw, gwoździ, ozdobnego łańcucha z kolcem, inkrustowanego klucza do szkatułki, oraz broń i uzbrojenie, jak grot strzały luku, topór i ostroga. Również bogato są przedstawione wyroby pochodzące z pracowni miejscowego złotnika. Prócz tygielków służących do wytapiania metali kolorowych i fotografii przedstawiającej zachowany fragment kopulastego pieca, ekspozowane są różne typy kabłączków skroniowych, pierścionki i obrączki, sprzączki do pasa, paciorki, kaptorgi i gwiazdzisty kolczyk. Na skutek specyficznie dogodnych warunków glebowych zachowało się dużo wyrobów wykonanych z wełny, włosia czy skóry, na skutek czego tkactwo i szewstwo — dwa bardzo rozpowszechnione rzemiosła — zostały dość obszernie ujęte. Są tu pokazane narzędzia związane z obróbką lnu — miedlica, przęślica, motowidło, tabliczka tkacka, wrzeciono i przęśliki, dalej nożyce żelazne, igły i szydełko z kości. Ekspozowane są również gotowe wyroby: wełniane rękawy, pasiaki, woreczek na amulet, powróż i sznurek z włosia. Na przedmioty skórzane składają się damskie pantofle zdobione haftem i ażurem, obuwie męskie i dziecięce, 2 pochwy miecza i ozdobna pochewka noża.

Gablota 3 przedstawia takie zagadnienia, jak bursztynnictwo, handel i komunikacja. Na plan pierwszy wysuwa się kolekcja wyrobów bursztynowych — dzieło rąk gdańskich rybaków — kolie paciorków, krzyżyki, wisioriki, amulety, pierścionki, kostki do gry, figurki oraz liczne bryłki surowca bursztynowego (ryc. 5). Następnie plansza z mapą Europy pokazuje najważniejsze szlaki handlowe we wczesnym średniowieczu prowadzące przez Gdańsk. Ilustrację do niej stanowią importy z Rusi Kijowskiej, Skandynawii, obszaru staropruskiego i Bizancjum. Kolie szklanych paciorków, fragment polewanego naczynia, przęślik z łupku wołyńskiego, jedwabna wstążka, monety, ciężarki do wagi i fragmentarycznie zachowana składana waga szalkowa — mówią o rozwiniętym, dalekosiężnym handlu. Gdańską wystawę zamyka komunikacja. Na fotografii przedstawione jest koło szprychowe z XI w., następnie zestaw przedmiotów w postaci osi wozu, klepki poszycia łodzi, wiosła, płozy sań, kościanej łyżwy, żelaznego raka i wędzidla. Pozostała część sali zajęta jest, jak poprzednio, przez dużą łódź klepkową z Gdańska-Oruni, odkrytą w okresie międzywojennym, a po wojnie częściowo zrekonstruowaną i zakonserwowaną.

Druga sala II piętra przedstawia rezultaty prac prowadzonych nad osadnictwem Pomorza Gdańskiego przez Muzeum Archeologiczne w Gdańsku, konserwatora zabytków archeologicznych na województwo gdańskie i Muzeum Zamkowe w Malborku. W minionym 25-leciu wymienione instytucje objęły różnorodnymi badaniami 62 grodziska i 54 osady otwarte, w tym 42 nowo odkryte stanowiska nieznane dotąd w literaturze przedmiotu. Prace te przyczyniły się w znacznym stopniu do pełniejszego poznania stosunków gospodarczych i społecznych oraz ekonomicznych na Pomorzu w okresie od VI do XIV w. n.e., w tym również na najbliższym zapleczu Gdańska. Wczesnośredniowieczne osadnictwo zostało naniesione na mapę na tle ów-

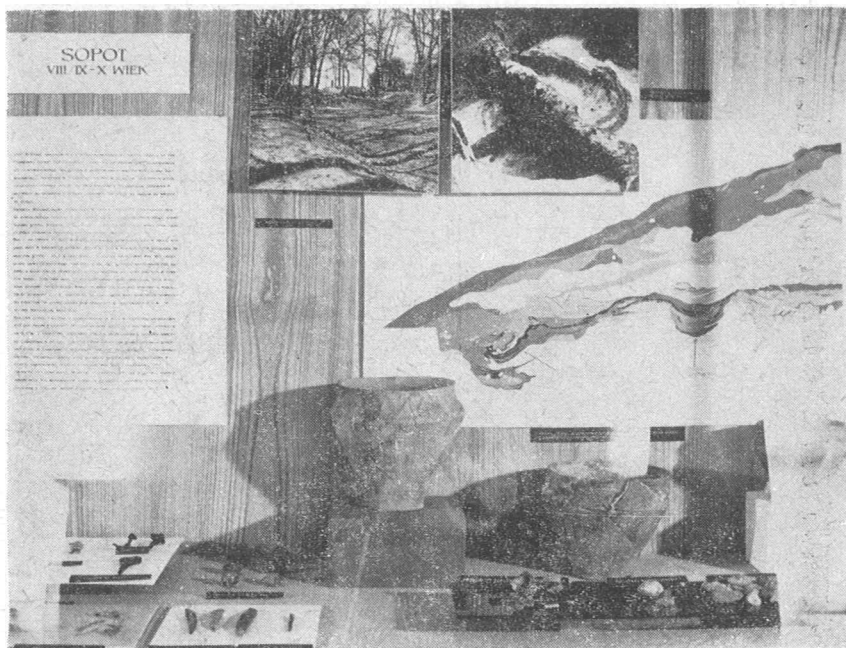

Ryc. 5. Bursztynnictwo gdańskie — fragment wystawy
Fig. 5. Gdańsk amber-work — a fragment of the exhibition

czesnego zalesienia Pomorza. Ekspozycja składa się z 12 wybranych stanowisk reprezentujących poszczególne fazy wczesnego średniowiecza. Są to w przeważającej mierze systematycznie zbadane grodziska strzegące wschodniej, nadwiślańskiej granicy Pomorza oraz przebiegających przez jego terytorium szlaków handlowych.

Do wcześniejszych obiektów pełniących swoje funkcje przed włączeniem Pomorza do Polski należą, eksponowane w gablocie 1, grodziska w Sopocie i Topolnie, pow. świecki. Grodzisko w Sopocie, o czym informuje tekst, datowane na wieki VIII/IX—X badane było w latach 1961—1966. Stwierdzono istnienie osadnictwa otwartego przed pobudowaniem grodu, zapoznano się z konstrukcją wału oraz zabudowaną wewnątrz grodu składającego się z ziemianek i jam gospodarczych. Tekst ilustrują fotografie przedstawiające ogólny widok grodziska i przekrój ziemianki z widocznym paleniskiem oraz barwny profil części wału z zaakcentowanymi fazami osadniczymi. Surowiec bursztynowy i paciorki licznie występujące w ziemiankach, a eksponowane w gablocie, świadczyć mogą o istnieniu pracowni bursztyniarskiej; kości zwierząt i szczątki ryb informują o gospodarce; narzędzia z kości, rogu i żelaza o licznych zajęciach. Garncarstwo reprezentują 3 naczynia górą obtaczane. Wyroby zamiejscowe ilustrują 2 importowane paciorki szklane (ryc. 6).

Grodzisko w Topolnie badane w latach 1960—1965, pełniące funkcję strażnicy strzegącej szlaku wiślanego, i nieco wcześniejsza osada datowane są na okres od IX do X w. Na fotografiach pokazany jest fragment drewnianego wału, budowanego w konstrukcji przekładkowej i przekrój półziemianki. Zabytki w postaci surowca i półwytworów rogowych, wyroby z kości

Ryc. 6. Fragment wystawy przedstawiającej wyniki badań w Sopocie

Fig. 6. Fragment of the exhibition showing the results of research in Sopot

sugerują istnienie pracowni rogowiarskiej. Wyroby żelazne są niezbyt liczne i ograniczają się do noża i haczyka. Na ceramikę składają się bogato ornamentowane naczynia górą obtaczane, fragmentarycznie zachowana prażnica i przėsłiki.

W gablocie 2 są przedstawione wyniki badań na grodziskach w Skarszewach, w pow. kościerskim, i Gorzędzieju, w pow. tczewskim. Prowadzone w ciągu trzech sezonów badania sondażowe w Skarszewach wykazały istnienie osady otwartej z VIII w. i założonego na jej miejscu grodziska z XI w., leżącego nad rzeką Wietcisą, przy szlaku handlowym wiodącym z zachodu do Gdańska. Dwie fotografie pokazują ogólny widok na grodzisko i warstwę kamieni związaną z konstrukcją wału. W materiale zabytkowym przeważa ceramika w postaci ułamków naczyń górą obtaczanych i całkowicie obtaczanych. Pozostałe wyroby to szydło kościane, fragment grzebienia rogowego, żelazny kabłak do wiadra i żelazne dłutko.

W Gorzędzieju, jednym z ważniejszych ośrodków księstwa Lubiszewskiego, przeprowadzone zostały w roku 1959 badania ratownicze, w czasie których natrafiono na ślady osady z pierwszej połowy Xw. i osady miejskiej z XIII w. Stanowisko to dostarczyło dużej ilości wyrobów żelaznych, szczególnie gro-tów strzał łuku i kuszy, oraz brązowych w postaci ozdobnych klamerek do pasów. Reprezentowane są także wyroby kościane w postaci 2 grzebieni. Z ceramiki oprócz naczyń górą i całkowicie obtaczanych na plan pierwszy wybijają się prażnica wyeksponowana w osobnej gablocie. Informacje o gospodarce przekazują ziarna zbóż, szczątki ryb, żużel żelazny i polepa z od-

ciskami belek. Zestaw zabytków uzupełniają: fotografia z widokiem grodziska od strony Wisły i barwny plan stratygraficzny układu warstw kulturowych z terenu wczesnośredniowiecznej osady.

W małej, płaskiej gablocie znajduje się materiał pochodzący z dwóch stanowisk z Luzina, pow. wejherowski: skarb składający się z 34 srebrnych monet i fragmentu naszyjnika, odkryty przypadkowo w czasie orki, datowanych na XI w., i ceramika górą obtaczana pochodząca z grodziska odkrytego w 1966 r.

W następnej gablocie zestaw zabytków i tekst informują o badaniach ratowniczych przeprowadzonych na grodzisku wyżynnym w Janiszewie, pow. tczewski, usytuowanym nad rzeką Wierzycą. Pokazano tu fragmenty naczyń górą obtaczanych i całkowicie obtaczanych, przeszliki z gliny i jeden kościanny, łuski ryb i ponadto monetę z początków XI w.

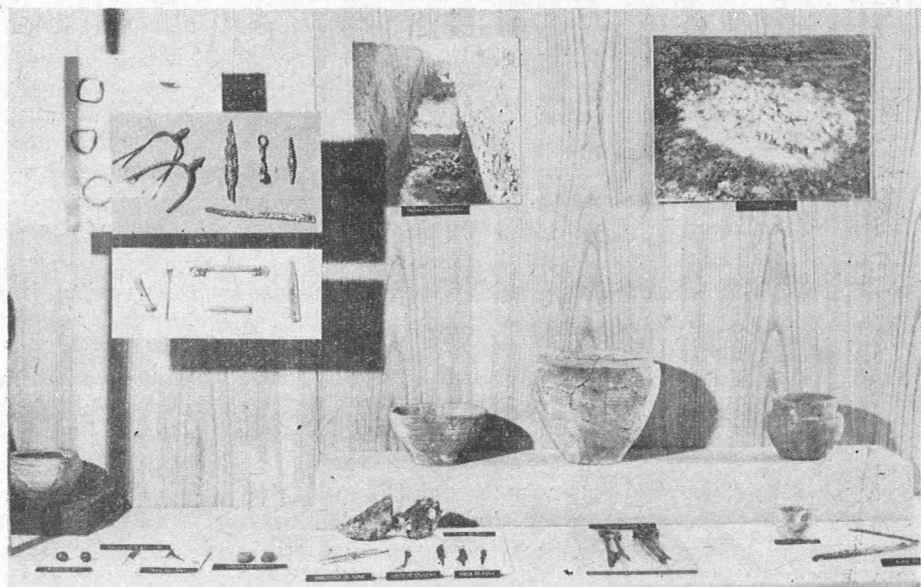
Duża gablota stojąca pod wschodnią ścianą poświęcona jest badaniom przeprowadzonym przez Muzeum Archeologiczne w Gdańsku i Muzeum Zamkowe w Malborku na grodzisku z XI—XII w., leżącym w pobliżu przepływającego Nogatu, pełniącym funkcję granicznej strażnicy. Zdjęcia przedstawiają widok na grodzisko, przekrój poprzeczny wału z widocznymi zwęglonymi konstrukcjami drewnianymi oraz palenisko. Z licznie występujących na grodzisku metali wybrano najcharakterystyczniejsze wyroby, jak: zestaw przedmiotów związanych z militarnym charakterem obiektu — 2 ostrogi, sztylet, grot oszczepu i kuszy, fragment wędzidła (ryc. 7), zabytki mówiące o handlu — 2 ciężarki do wagi, denar z pierwszej połowy XI w. i importowany haczyk na ryby. Przedstawione są także przedmioty codziennego użytku — żelazne noże, nożyce, narzędzia, sprzączki do pasa, raki, kamienne osętki, gliniane przeszliki, kościane szłydła i igła. Ekspozowane są także różnorodne naczynia całkowicie obtaczane nawiązujące formami i techniką wyrobu do ceramiki gdańskiej.

Następna gablota przedstawia wyniki prac prowadzonych przez Muzeum Zamkowe w Malborku na grodziskach usytuowanych na pograniczu pomorsko-pruskim wzdłuż Wisły. Są to sąsiadujące ze sobą stanowiska w Podzamczu i Baldramie, w pow. kwidzińskim. Na grodzisku w Podzamczu prowadzili badania również archeolodzy niemieccy, którzy w publikacjach sfałszowali wyniki prac chcąc udowodnić krzyżackie pochodzenie obiektu. Materiał zabytkowy na wystawie w postaci naczyń górą obtaczanych, zachowanych w całości i fragmentarycznie, przeszlików, kościanego stempla garncarskiego wykazuje wcześniejsze, słowiańskie pochodzenie grodu, sięgające początkami VIII w. Osadnictwo XIII-wieczne reprezentuje żelazna ostroga. Stanowisko w Baldramie zostało odkryte w roku 1968. W wyniku badań chronologia grodu została ustalona na VIII—XI w. Materiał zabytkowy z grodziska stanowiła w przeważającej mierze ceramika górą obtaczana — stąd na wystawie znajdują się wyłącznie naczynia, z których najciekawszy jest duży, dwustożkowaty garnek zdobiony niemal na całej powierzchni urozmaiconymi wątkami ornamentacyjnymi. Fotografia grodziska pokazuje doskonale naturalne warunki obronne omawianego obiektu.

Z pogranicza słowiańsko-pruskiego pochodzi także grodzisko w Klasztorcu, pow. kwidziński, z XIII w., usytuowane na wyspie Jez. Klasztorne. Badania prowadzone w latach 1965—1969 stwierdziły istnienie osadnictwa także na sąsiadującej wyspie i półwyspie, sięgającego wieku IX. Prócz informującego tekstu w gablocie przedstawiony jest plan sytuacyjny trzech ba-

danych stanowisk i fotografie: wyspy wschodniej i półwyspu, fosy na wyspie zachodniej, studni cembrowanej dranicami oraz ruiny kościoła z początku XIV w. Ekspozowane zabytki reprezentują poszczególne fazy osadnictwa, stąd pokazana jest ceramika zarówno gorą obtaczana, jak i całkowicie obtaczana oraz ceramika siwa. Z wyrobów metalowych mamy tu przedmioty codziennego użytku w postaci noży, narzędzi, sprzączki, a z broni groty kuszy oraz grociki strzał do łuku. W ostatniej gablocie przedstawione są rezultaty prac prowadzonych na stanowisku wczesnośredniowiecznym w Świeciu, których wynikiem było odkrycie śladów miasta lokowanego w 1338 r. Rysunek przedstawia fragment zniszczonej chaty; materiał zabytkowy składa się z silnie obtaczanej ceramiki (dzbany, garnki, misy) i wyrobów żelaznych — ostrogi, wędzidła, noża, łyżki, narzędzi, klucza oraz żelaznego żużlu. Znajdują się tu także ułamki szklanych naczyń i brakteat (ryc. 8). Ekspozycję kończy kolekcja późnośredniowiecznej ceramiki polewanej pochodzącej z Gdańska.

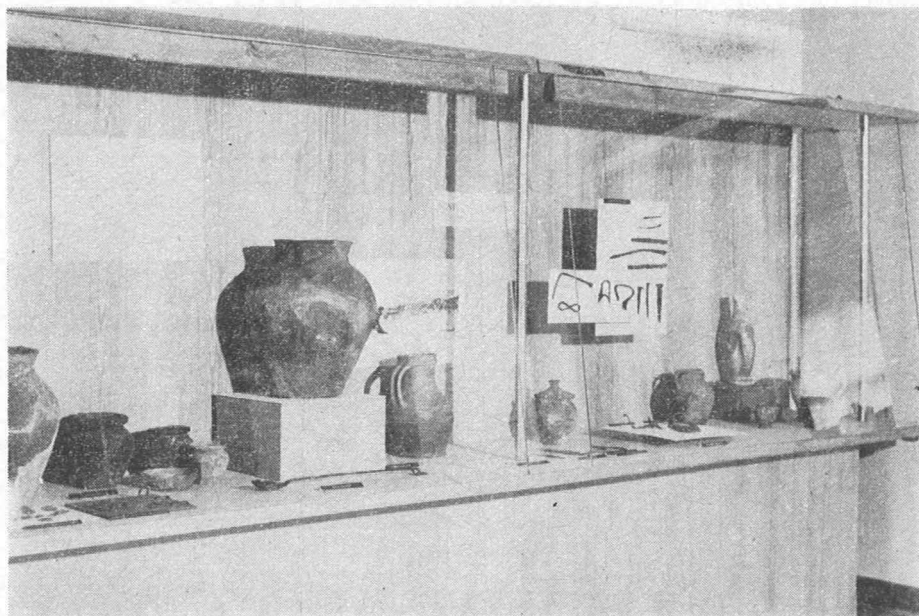
Wystawienie omawianej ekspozycji należy uznać za bardzo celowe. Pokazuje ona społeczeństwu nie tylko dorobek archeologii; ilustruje także pełniej niż dotychczas pradžkę Pomorza Gdańskiego. Pełniejsze odtworzenie po-

Ryc. 7. Zestaw zabytków pochodzących z grodziska w Węgrach, pow. sztumski

Fig. 7. A collection of relics originating from the ruins of a stronghold in Węgry, Sztum district

szczególnych etapów rozwoju szczególnie uwidacznia się w okresach związanych z osadnictwem kultury łużyckiej i wschodniopomorskiej oraz z osadnictwem wczesnośredniowiecznym. Przedstawiony został materiał zabytkowy z nowo odkrytych prasłowiańskich stanowisk, takich jak: Tolkmicko, Łęczce, Brusy, Jastarnia, Juskowo, i słowiańskich grodzisk, takich jak: Sopot, Skarszewy, Topolno, Gorzędziej, Węgry, Podzamcze, Baldram, Klasztorzek

Ryc. 8. Fragment wystawy ilustrujący wyniki badań na grodzisku w Świeciu

Fig. 8. Fragment of the exhibition illustrating the results of research in the ruins of the stronghold at Świecie

i Świecie, które w poprzedniej, stałej ekspozycji nie były uwzględnione. Korzystnym uzupełnieniem wystawy są fotogramy przedstawiające najciekawsze stanowiska odkryte w minionym 25-leciu, które pozwalają zwiedzającym zapoznać się nie tylko z samymi zabytkami, ale także i obiektami rozrzuconymi na terenie całego województwa.

Nowa ekspozycja od chwili otwarcia cieszy się dużym powodzeniem. Z tego też względu będzie czynna do końca 1971 roku.